

Daniel KUCHARAK

Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie

ORCID: 0000-0001-5968-8610

MODEL TYPOWANIA SPRAWCÓW ZAMACHÓW Z WYKORZYSTANIEM BOJOWYCH ŚRODKÓW CHEMICZNYCH

A MODEL FOR TYPING THE PERPETRATORS OF ATTACKS WITH THE USE OF CHEMICAL WARFARE AGENTS

Abstract:

The purpose of this article is to try to identify the types of individuals and/or non-state organizations that are most capable of carrying out attacks on passenger aircraft using chemical warfare agents. The research was conducted on the basis of recorded cases in the past of deliberate use of chemical warfare agents in attacks not related to military activities. The first part of the article presents examples of attacks with the use of chemical warfare agents that were carried out by individuals or non-state organizations. Using these examples, an attempt was made to create an ideological-psychological model of the perpetrators of the attacks, which can be used to select potential assassins with the use of chemical warfare agents. The research was conducted using characteristics of motivations and ideologies adhered to by individuals or non-state organizations.

Keywords: aviation terrorism, chemical warfare agents, air transportation security.

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest próba wytypowania osób lub/i organizacji niepaństwowych (non-state actors), które posiadają możliwości oraz motywację do przeprowadzenia zamachów na pasażerskie statki powietrzne z użyciem bojowych środków chemicznych. Empiryczną podstawą przeprowadzonego typowania są ataki, które miały miejsce w latach 1994-2007, zaś jego celem jest sformułowanie odpowiedzi na pytanie: Kto mógłby przeprowadzić zamach na samolot pasażerski z wykorzystaniem bojowych środków chemicznych?

Sprawcy ideologicznie motywowanych ataków, niezależnie czy są to pojedyncze osoby czy zorganizowane podmioty, posługują się

różnymi metodami. Jedną z takich metod jest atak z użyciem środków CBRN (chemical, biological, radiological, nuclear). Środki te charakteryzują się niekontrolowanym rozprzestrzenianiem oraz destrukcyjnym oddziaływaniem na organizmy żywe. Ataki tego rodzaju są też wysoce medialne, co wynika z grozy, jaką budzą w społeczeństwie (zwłaszcza takim, które w przeszłości doświadczyło cierpienia na skutek użycia tych środków).

Ze względu na zaistniałe (dość liczne) przypadki ataków z użyciem materiałów chemicznych, zjawisko „chemicznego terroryzmu” stało się przedmiotem szczególnego zainteresowania decydentów, organów ścigania i służb wywiadowczych, a także naukowców zajmujących się problematyką bezpieczeństwa. Należy zaznaczyć, że do przeprowadzenia ataków przez podmioty niepaństwowe, najczęściej są wykorzystywane materiały wybuchowe. Można jednak posłużyć się licznymi przykładami użycia do tego celu toksycznych środków chemicznych (Binder, Ackerman, 2019). Dane zebrane przez Global Terrorism Database pokazują, że od 1970 roku odnotowano 451 incydentów o charakterze terrorystycznym z użyciem środków CBRN (*National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism - START*, University of Maryland, 2019). W zależności od rodzaju zastosowanego czynnika CBRN zarejestrowano 37 zdarzeń biologicznych, 13 zdarzeń z udziałem substancji radiologicznych i aż 401 zdarzeń w których użyto środki chemiczne. W tym czasie nie odnotowano ataków z użyciem broni jądrowej. Zatem to środki chemiczne, spośród wszystkich czynników CBRN, były w badanym okresie najczęściej wykorzystywane do przeprowadzenia zamachów terrorystycznych (Clark, Guarrieri, 2021). Definicja bojowych środków chemicznych, zawarta w Global Terrorism Database precyzuje, że jest to broń wyprodukowana z toksycznych substancji chemicznych, która jest stosowana w postaci cieczy, pary lub aerozolu za pomocą systemu środków przenoszenia. Powyższa kategoria obejmuje również bojowe środki chemiczne rozprzestrzeniane za pomocą środków wybuchowych (*Global Terrorism Database*, 2019).

Zamachy na samoloty pasażerskie z użyciem środków chemicznych, a szczególnie bojowych środków chemicznych skutkowałyby śmiertelnymi ofiarami wśród pasażerów i załóg statków powietrznych. Oczywiście jest również, że wykorzystanie bojowych środków chemicznych do przeprowadzenia zamachów na samoloty pasażerskie stanowi szczególne zagrożenie ze względu na ograniczoną i hermetyczną przestrzeń wnętrza samolotu. Czynnikiem potęgującym

zagrożenia jest także brak możliwości szybkiego wylądowania i opuszczenia skażonej przestrzeni przez pasażerów i załogi statków powietrznych. Z tych właśnie przyczyn bojowe środki chemiczne mogą zostać skutecznie wykorzystane do dokonania zamachów. Dodatkowymi czynnikami skłaniającymi do użyciu bojowych środków chemicznych są łatwość z jaką można je przemycić na pokład samolotu oraz niewielka ilość substancji potrzebnej do skażenia powietrza. Skażenie powietrza śmiertelną dawką bojowych środków chemicznych byłoby możliwe, pomimo działającej w samolotach pasażerskich instalacji filtrującej powietrze.¹

Przypadki zamachów

Najbardziej znane przypadki użycia bojowych środków chemicznych miały miejsce w Japonii w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Członkowie sekty Aum Shinrikyo, której duchowym przywódcą był Shoko Asahara, użyli po raz pierwszy sarinu w czerwcu 1994 roku. Aum rozpyliła bojowy środek chemiczny w postaci gazu w Matsumoto, mieście położonym około 300 km na północny zachód od Tokio. Było to pierwsze na tak dużą skalę niemilitarne użycie bojowych środków chemicznych. Aum dokonała ataku przy użyciu czterech specjalnie przygotowanych pojazdów, rozpylając śmiertelny gaz za pomocą wentylatorów. Obłok sarinu skierowano w kierunku prywatnych domów, apartamentowców i akademików. Wybór celów został podyktowany miejscem zamieszkania trzech sędziów, rozpatrujących pozew w sprawie przeciwko Aum. W wyniku ataku zginęło siedem osób (w tym dwóch sędziów), a około 500 wymagało pomocy medycznej (Kaplan, 1996). Kolejny atak członkowie sekty Aum przeprowadzili już w styczniu 1995 roku. Do zamachu użyli VX, który należy również do grupy bojowych środków chemicznych działających na układ nerwowy człowieka. W tym przypadku celem ataku był Hiroyuki Nagaoka, przewodniczący Stowarzyszenia Ofiar Aum. Podobnie, jak w pierwszym przypadku, ofiarą była osoba prowadząca działalność przeciwko Aum. Największy i najbardziej znany atak przy użyciu sarinu, został przeprowadzony w marcu 1995 roku. Tym razem celem zamachu nie były osoby, które sekta uznała za jej wrogię, ale przypadkowi podróżni tokijskiego metra. W czasie porannego szczytu członkowie Aum Shinrikyo umieścili jedenaście paczek z sarinem w pięciu pociągach

---

¹ <https://www.donaldson.com/content/dam/donaldson/acrospacedefense/literature/north-america/fl12271/Air-Purification-System-APS-White-Paper.pdf>.

metra. W wyniku ataku śmierć poniosło 12 osób, a około 5500 odniosło poważne obrażenia (Kaplan, 1996). Działalność Aum Shinrikyo jest kwalifikowana jako terrorystyczna. Sekta nie stawiała jednak za cel, jak ma to miejsce w większości organizacji terrorystycznych, wymuszenie na rządzie realizację celów politycznych, społecznych, religijnych itp. Aum reprezentowała światopogląd apokaliptyczno-fundamentalistyczny a jej działania służące zastraszeniu miały znaczenie drugorzędne. Głównym celem sekty było oczyszczenie świata ze zła, przez wyeliminowanie wrogich sił i wszystkich, którzy je wspierają. Osiągnięcie zakładanego celu miano osiągnąć poprzez masowe mordy, by ostatecznie stworzyć społeczność zbudowaną wokół kultu Shoko Asahary. Członkowie sekty dla realizacji celów organizacji podejmowali liczne próby pozyskania broni masowego rażenia. Dysponując dużymi środkami finansowymi sekta nie tylko zakupywała bojowe środki chemiczne, ale również podejmowała próby ich produkcji w swoich laboratoriach (Saiya, 2018).

Kolejne zdarzenie z wykorzystaniem bojowego środka chemicznego miało miejsce w 1999 roku w Londynie. Policja została poinformowana, że członkowie *Reclaim the Streets* (RTS) kupili 34 pojemniki z gazem CS. Pozyskane środki chemiczne zamierzali użyć do protestu przeciwko obradom państw- członków Światowej Organizacji Handlu w Londynie. Do bezpośredniego użycia środków chemicznych jednak nie doszło. Wcześniej organizowane przez RTS protesty przybierały zazwyczaj formy happeningów, mających uwrażliwiać publiczność na ważne problemy społeczne. Początkowo pokojowe zgromadzenia bardzo często przeradzały się w zamieszki (Mohtadi, Murshid, 2006). Pozyskanie przez RTS środków chemicznych w celu użycia ich w czasie demonstracji świadczy o radykalizacji form prowadzonego protestu. Ich działalność była wcześniej odbierana jako ruch oporu przeciwko dominacji sił korporacyjnych oraz używania samochodów, jako najważniejszego środka transportu. Protesty prowadzone przez RTS zawsze kierowały się zasadą pokojowego oddziaływania bezpośredniego.

W czerwcu 2000 roku w moskiewskiej saunie znaleziono urządzenie wybuchowe domowej produkcji, które zawierało trujący gaz. Chemiczny ładunek został rozbrojony przez agentów służby bezpieczeństwa. Nikt nie odniósł obrażeń, nie stwierdzono również żadnych uszkodzeń budynku i jego wyposażenia. Użyty przez zamachowców ładunek zawierał 300 gramów materiałów wybuchowych oraz paczkę z chloropikryną w postaci gazowej. Biorąc pod uwagę

ewentualne konsekwencje wybuchu, uwagę zwraca połączenie niewielkiej przestrzeni sauny i trującej substancji chemicznej, co w rezultacie tworzyłoby komorę gazową. Próba ataku z wykorzystaniem chloropikryny, mogła mieć dwojakie podłoże, tj. kryminalne lub terrorystyczne. Z uwagi na fakt, że żadna organizacja terrorystyczna lub grupa narodowościowa walcząca z dominacją rosyjską, nie przyznała się do zamachu świadczy, że podłożony ładunek miał przeznaczenie wyłącznie kryminalne.

Kolejne zdarzenia z użyciem bojowego środka chemicznego miały podłoże, które można zakwalifikować jako akt zemsty. Charakter dokonanych ataków świadczy, że były to działania wynikające z chęci zemsty. Pierwszy z przytoczonych przykładów odnotowano 22 sierpnia 2000 roku w Gatineau, w Kanadzie. Nastolatek rzucił plastikową butelką zawierającą mieszaninę mleka i chloru w 14-letniego chłopca. W wyniku ataku poszkodowany miał problemy z oddychaniem (Pate i in., 2001). W drugim przypadku nieznana grupa zaatakowała kilka szkół za pomocą gazu CS w Central Highlands w Wietnamie. W wyniku serii ataków poszkodowanych zostało 132 osoby. Zatrucie środkiem CS przybierało przeważnie objawy bólu głowy i problemy z oddychaniem (Mohtadi, Murshid, 2006). Kolejne zdarzenie miało miejsce w szkockim Glasgow. Trzy osoby trafiły do szpitala po tym, jak został rozpylony gaz CS w barze. Kamery telewizyjne uchwyciły mężczyznę, który rozpylił gaz w powietrzu, a następnie przeszedł do innej części pubu, gdzie ponownie użył gaz CS.²

Zdecydowanie inny charakter miały zdarzenia, które wydarzyły się w czerwcu 2003 roku. Odnotowano wówczas przypadki rozsyłania kopert, które zawierały niewielkie ilości adamsytu. Listy zostały wysłane do kilku instytucji mających swoje siedziby na terytorium Belgii. Należały do nich m.in.: lotnisko Ostenda, ambasada Wielkiej Brytanii, centrum pocztowe w Gandawie, biurowiec w Deinze koło Gandawy, kapitanat portu w Antwerpii oraz sąd apelacyjny w Brukseli. Mimo że listy zawierały niewielkie ilości bojowych środków chemicznych, jednak mogły one zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi. W związku z tą sprawą został aresztowany 45-letni Irakijczyk, jednak nie udowodniono mu udziału w przeprowadzonych atakach (Byrnes, 2006, s. 43). Powszechnie uważa się, że zamach miały ewidentnie charakter

---

² <https://www.donaldson.com/content/dam/donaldson/aerospace-defense/literature/north-america/fl12271/Air-Purification-System-APS-White-Paper.pdf>.

terrorystyczny. Mimo że żadna z działających wówczas organizacji nie przyznała się do użycia adamsytu, duża liczba obiektów do których przesłano koperty z bojowym środkiem, a przede wszystkim metoda przeprowadzenia ataków, tj. zastraszenie, wypełnia kryteria ataku terrorystycznego.

Użycie bojowego środka chemicznego miało również miejsce 9 kwietnia 2004 roku w Sofii w Bułgarii, gdzie doszło do uwolnienia chloropikrynę w holu komisariatu policji. Użycie obezwładniającego środka chemicznego doprowadziło do hospitalizacji 49 osób. Powyższe zdarzenie, według informacji przekazanej przez Policję, nie było atakiem terrorystycznym, a jedynie nieszczęśliwym wypadkiem. Nie podano jednak wyjaśnienia, skąd pochodził tak niebezpieczny bojowy środek chemiczny i jakie były cele rozpylenia (Mohtadi, Murshid, 2006).

We wrześniu 2004 roku Biuro Terenowe FBI w Memphis otrzymało informację, że Demetrius Van Crocker próbował zdobyć materiały (w tym bojowe środki chemiczne) do skonstruowania bomby, którą zamierzał zdetonować w sądzie federalnym lub stanowym. Wstępne śledztwo ujawniło, że Crocker sympatyzował z Ku Klux Klanem oraz organizacjami o zabarwieniu neonazistowskim. W październiku 2004 r. został on aresztowany po tym, jak FBI przeprowadziło prowokacyjną sprzedaż materiałów niebezpiecznych. Po aresztowaniu agenci FBI dokonali przeszukania w domu Crockera, gdzie odkryli przedmioty, które uznano za wystarczające do skonstruowania improwizowanego urządzenia wybuchowego (Koehler, Popella, 2018).

Kolejne zdarzenia, wykorzystane do analizy przypadków użycia broni niekonwencjonalnej przez podmioty niepaństwowe, miały miejsce w latach 2006-2007. W Iraku dokonano serii zamachów z wykorzystaniem środka chemicznego w postaci gazowej. W celu przeprowadzenia ataków użyto 15 samochodów ze zbiornikami zawierającymi chlor. Toksyczne działanie chloru spowodowało śmierć 115 osób. Natomiast poszkodowane zostały 854 osoby (w tym 85 dzieci). Do zamachów przyznali się terroryści islamscy, powiązani prawdopodobnie z al Qaeda. W tym przypadku użycie środków chemicznych miało miejsce na obszarze, gdzie toczyły się działania wojenne. Konflikt rozgrywał się wielopłaszczyznowo, a jego stronami były m.in. wielonarodowe siły sprzymierzone ze Stanami Zjednoczonymi, zwolennicy obalonego dyktatora Saddama Husajna, a także sunnici, szyici, Kurdowie oraz inne skonfliktowane mniejszości zamieszkujące ten niebezpieczny obszar.

Samotne wilki

Dążąc do określenia typu osób lub organizacji, stwarzających największe zagrożenie dokonaniem ataku na samoloty pasażerskie z wykorzystaniem bojowych środków chemicznych, należy przede wszystkim dokonać próby nakreślenia ich sylwetki osobowej. Sprecyzowanie metod, jakimi posługują się sprawcy oraz jakie są zakładane przez nich cele działalności, pozwoli wskazać najbardziej prawdopodobny podmiot, skłonny do użycia bojowych środków chemicznych.

Do pierwszej grupy należą samotne wilki (samotne jednostki), a więc osoby, które nie są związane z żadną organizacją i nie kierują się rozkazami lub bezpośrednimi wytycznymi pozyskiwanymi od innych osób lub organizacji (Burton, Stewart, 2008). Koncepcja prowadzenia działalności przez samotne jednostki opiera się na „działaniu bez przywództwa” („oporu bez przywództwa”), tj. rezygnacji ze struktur organizacyjnych (zwłaszcza struktur hierarchicznych) i działaniu w sposób zdecentralizowany (Posłuszna, Mares, 2016). Należy zaznaczyć, że podstawowym czynnikiem, skłaniającym samotne jednostki do popełniania przestępstw, nie jest wyłącznie wyznawana przez nich ideologia. Jeffrey D. Simon (2016) dokonał kategoryzacji samotnych wilków na podstawie kryterium, jakim było źródło i charakter ich motywacji do działania, wyróżnił pięć kategorii:

1. świecki samotny wilk (*secular lone wolf*), czyli jednostka, która dopuszcza się określonych działań z motywów politycznych, separatystycznych lub nacjonalistycznych;
2. religijny samotny wilk (*religious lone wolf*), który kieruje się w swoich działaniach wyznawaną doktryną religijną (chrześcijaństwo, islam, judaizm, hinduizm itp.);
3. samotny wilk jednej sprawy (*single-issue lone wolf*) – do tej kategorii zalicza się m.in. radykalnych antyaborcjonistów, wojujących „ekologów” i obrońcy praw zwierząt;
4. kryminalny samotny wilk (*criminal lone wolf*), kierujący się motywem kryminalnym, który przeważnie wynika z możliwych do osiągnięcia korzyści osobistych (głównie materialnych, ale również z zemsty lub nienawiści)
5. idiosynkratyczny samotny wilk (*idiosyncratic lone wolf*), którego działania wynikają z zaburzeń psychicznych (schizofrenia paranoidalna, depresja lub inne zaburzenia psychiczne).

Samotne wilki wszystkich kategorii to osoby wyizolowane i bardzo niezależne, które nie cofają się nawet przed atakami

samobójczymi. Bezpośrednia przyczyna prowadząca do takich zachowań, bardzo często ma swoje źródło w resentymentach spowodowanym gniewem, który ukształtował się na skutek ukrywanego głęboko uczucia frustracji, alienacji i niezadowolenia z siebie, biorące się z przeżytej porażki. Narastanie poczucia doznanej krzywdy może doprowadzić do kumulacji napięcia, którego likwidacja następuje przez dokonanie aktu zemsty.

Ukrywanie negatywnych reakcji zatruwających osobowość w połączeniu z brakiem struktur organizacyjnych powoduje, że bardzo trudne jest namierzenie samotnego wilka w wyniku inwigilacji prowadzonej przez państwowe służby bezpieczeństwa. Ataki przeprowadzane przez samotne wilki stanowią zatem duże zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego. Według Petera Nessera (2013) około 14% zamachów dokonanych w latach 1995 – 2012 w Europie, było dziełem samotnych wilków. Badania prowadzone w celu wskazania przyczyn, które motywują samotne wilki do działania wykazały, że ożywienie ich aktywności nastąpiło w okresie upowszechnienia Internetu (Posłuszna, 2012). Za pomocą tego medium są oni nie tylko inspirowani i motywowani do działań, ale również mogą uzyskiwać informacje o metodach walki oraz źródłach pozyskiwania (produkcji) środków rażenia, w tym broni chemicznej. Przykłady udzielania tego rodzaju porad można znaleźć na stronie internetowej Earth Liberation Front - ELF³³. Czynnikiem sprzyjającym fizycznej realizacji zamierzeń, podejmowanych przez samotne wilki, są również kwestie finansowe. Realizowane przez nich działania nie wymagają znaczących środków finansowych. Ataki są najczęściej przeprowadzane z wykorzystaniem dostępnych środków rażenia. Wiąże się to nie tylko z ich częstym środowiskowym wyobcowaniem, ale również z realnym zagrożeniem, że podjęcie próby poszukiwania środków rażenia, np. z wykorzystaniem Internetu, może zwrócić uwagę służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Dlatego istnieje zagrożenie użycia bojowych środków chemicznych do ataku przez dokonać osoby, które mają do nich bezpośredni dostęp. Bojowe środki chemiczne są dostępne na przykład w laboratoriach naukowych, wojsku oraz przemyśle.

---

³³ <http://www.elfpressoffice.org/security.html>.

Organizacje terrorystyczne

Odmienną grupą sprawców, którzy mogą przeprowadzić zamach z użyciem bojowych środków chemicznych, są podmioty działające w ramach określonej struktury organizacyjnej. Najczęściej zdarzenia z użyciem bojowych środków chemicznych są dziełem organizacji terrorystycznych. Wynika to z definicji, która wskazuje wyraźne cechy charakteryzujące terroryzm. Należą do nich (McCann, Pimley, 2018):

- cel, motywacja (polityczna, religijna, rasowa, ideologiczna);
- metody osiągnięcia celu: przemoc (zabójstwa, zranienia, niszczenie mienia itd.), działania kryminalne (porwania, wymuszenia, wykorzystywanie broni palnej, materiałów wybuchowych, środków chemicznych itd.), strach, terror, zagrożenie;
- działania zaplanowane;
- efekt medialny, psychologiczny itd.

Federalne Biuro Śledcze (FBI) definiuje terroryzm jako bezprawne użycie siły lub przemocy wobec osób lub mienia w celu zastraszenia rządu, ludności cywilnej lub jakiegokolwiek jej części, w celu realizacji celów politycznych lub społecznych (Hone, 2017). Do drugiej połowy XX wieku podstawą funkcjonowania grup terrorystycznych była hierarchiczna struktura organizacyjna. Od tego czasu nastąpiły jednak istotne zmiany w tym modelu. Przeobrażenia dokonały się właśnie w sferze organizacyjnej (coraz bardziej spłaszczone struktury) oraz zasadach komunikacji (pośrednia lub nawet zdepersonalizowana) (Posłuszna, 2012). Spłaszczenie struktur nie oznacza całkowitego braku istnienia hierarchii. Komunikacja wewnątrz organizacji jest realizowana za pomocą modelu *all-channel network communication*. Polega on na kontaktach współpracujących ze sobą elementów organizacji terrorystycznej z pominięciem ścisłego kierownictwa. Przedstawiony sposób działania utrudnia służbom bezpieczeństwa wykrycie i neutralizację przywódców organizacji terrorystycznej. Zaistniałe zmiany były wymuszane przez globalizację, a przede wszystkim przez czynniki ją napędzające, tj. szybsze środki transportu oraz wdrażania nowoczesnych technologii informatycznych i komunikacyjnych. Wykorzystanie środków transportu do przeprowadzania zamachów (szczególnie samobójczych) stanowi taktykę działań organizacji terrorystycznych. To właśnie zamachy przeprowadzone 11 września 2001 roku odegrały kluczową rolę w inspirowaniu i zachęcaniu organizacji terrorystycznych – w szczególności religijnych – do przyjęcia terroryzmu samobójczego jako metody ataku (Demir, Guler, 2020). Dokonująca się ewolucja w taktyce i metodach działalności

terrorystycznej uwidocznia się również na płaszczyźnie motywacyjnej (poszerzenie spektrum celów, ideologiczny uniwersalizm). Wielopłaszczyznowość motywacyjna jest warunkowana zmieniającymi się realiami politycznymi, gospodarczymi i kulturowymi. Ważnym czynnikiem motywującym członków organizacji terrorystycznych jest zjawisko resentymentu. Organizacje terrorystyczne skupiają często ludzi przyjmujących ekstremistyczne idee, jako racjonalizację własnych ograniczeń i niemocy. Sprzyja temu postępujące zjawisko wykluczenia, narastającego ubóstwa i degradacji środowiska naturalnego dużych obszarów współczesnego świata. Rosnąca przepaść między bogatymi i biednymi, uprzywilejowanymi i marginalizowanymi, prowadzi do nie tylko do nasilającej się migracji, ale przede wszystkim rodzi złość i chęć zemsty na osobach lub instytucjach, które według terrorystów, są odpowiedzialne za istniejące nierówności (Smith, 2008).

Elżbieta Pośluszna (2012) dzieli terroryzm ze względu na charakter celów, które organizacje terrorystyczne zakładają osiągnąć. Autorka w swojej pracy wyróżnia zatem dwa rodzaje terroryzmu, tj. terroryzm jednej sprawy (*single issue terrorism*) oraz terroryzm wielu spraw, szerokok zakresowy (*multiple-issue terrorism*). Terroryzm jednej sprawy, cechuje organizacje dążące do załatwienia jednej kwestii, np. ochronę pewnych terenów i zakaz ich dewastacji, zmniejszenie przyrostu naturalnego, likwidacji infrastruktury technologicznej, powrót do życia plemiennego, np. organizacja Earth First! W oficjalnych publikacjach FBI znaleźć można taką oto charakterystykę tegoż zjawiska: „Terroryzm jednokierunkowy różni się od tradycyjnego terroryzmu tym, że ekstremistyczne grupy specjalnego interesu starają się wpływać na konkretne kwestie, a nie wprowadzać szeroko zakrojone zmiany polityczne. Ekstremiści specjalnego zainteresowania dokonują aktów przemocy motywowanej politycznie, aby zmusić segmenty społeczeństwa, w tym ogół społeczeństwa, do zmiany postawy w kwestiach uważanych za ważne dla ich przyczyn. Grupy te zajmują skrajne obrzeża praw zwierząt, ruchów pro-life, ochrony środowiska, antynuklearnych i innych...” (*Terrorism in the United States*, 1999). Terroryzm szerokok zakresowy charakteryzuje dążenie do całościowego przekształcenia społeczeństwa zgodnie z przyjętymi założeniami ideologicznymi (np. Czerwone Brygady) lub religijnymi (np. Hamas, Dżama'a Islamijja).

Organizacje przestępcze

Działania skutkujące użyciem środków chemicznych, mogą również wynikać z działań organizacji o charakterze przestępczym (przestępczość zorganizowana). Według kodeksu karnego przestępstwem jest czyn zabroniony pod groźbą kary przewidzianej w obowiązującej ustawie (*Kodeks karny*, 1997). Z zapisów kodeksu karnego wynika jednoznacznie, że działania o charakterze terrorystycznym są kwalifikowane jako działalność przestępcza. Kodeks karny przewiduje jednak kary za czyny, które nie mogą zostać uznane za akty terrorystyczne. Zalicza się do nich przestępstwa wynikające z celów ich działalności, jakimi jest osiągnięcie nielegalnych korzyści finansowych. Natomiast metody stosowanych przez organizacje przestępcze, tj. zabójstwa, zastraszania, wymuszenia, porwania itp., są bardzo podobne do stosowanych przez organizacje terrorystyczne (Rakopoulos, 2020). Dużo szersze określenie działalności przestępczej przedstawił Zbigniew Rau (2002), według którego charakteryzuje się ona kilkoma cechami, do których należą: działalność z chęci zysku lub żądzy władzy; działalność bezterminowa lub długoterminowa; podział ról, zadań lub kompetencji między członkami grupy; specjalna hierarchia; dyscyplina i wewnętrzna kontrola członków grupy przestępczej; stosowanie przemocy lub innych środków zastraszania; popełnianie przestępstw o znacznym ciężarze gatunkowym; działalność w skali międzynarodowej; pranie brudnych pieniędzy; wywieranie wpływu na politykę administracji i organy ścigania. Na świecie znana jest działalność dużej liczby organizacji przestępczych, które kierując się celami ekonomicznymi, stosują wyrafinowane metody kryminalne do osiągnięcia celu. Należą do nich między innymi: japońska Yakuza, chińskie Triady, mafie włoskie oraz kartele kolumbijskie. Działalność organizacji przestępczych jest możliwa dzięki istniejącej strukturze hierarchicznej, wewnętrznej dyscyplinie oraz kryminalnych metodach osiągania celów (Płachta, 2017).

Podstawową zasadą postępowania przestępców, różną od zachowań grup terrorystycznych, jest dążenie do minimalizowania rozgłosu, czy wręcz ukrywania efektów swojej aktywności. Do podstawowych różnic można natomiast zaliczyć też cel działalności (ideologiczny dla terroryzmu, ekonomiczny dla grup przestępczych). Mimo to niejednokrotnie pojawia się problem, czy dany czyn można zakwalifikować jako akt terroru, czy też jako pospolity bandytyzm (Płachta, 2017).

Wnioski

Czy w przyszłości możliwe jest przeprowadzenie zamachu na samolot pasażerski z wykorzystaniem bojowych środków chemicznych? Pozytywna odpowiedź na to pytanie jest wysoce prawdopodobna. Zatem należy postawić kolejne pytanie, na które odpowiedź jest celem niniejszego artykułu, a mianowicie kto mógłby przeprowadzić zamach na samolot pasażerski z wykorzystaniem bojowych środków chemicznych? W tym przypadku odpowiedź jest czysto hipotetyczna, gdyż dotychczas nikt takiego ataku nie przeprowadził. Dokonując jednak analizy zdarzeń, jakie miały miejsce w przeszłości oraz wskazując typy osób i organizacji niepaństwowych, które dokonywały czynów zabronionych (również z użyciem bojowych środków chemicznych), można podjąć próbę wytypowania ewentualnych sprawców.

Można przypuszczać, że zorganizowane grupy przestępcze oraz kryminalne samotne jednostki, będą dużo rzadziej wykorzystywać bojowe środki chemiczne do realizacji swoich celów. Czynnikiem zniechęcającym do stosowania tego rodzaju metod jest nadawanie zamachom rozgłosu medialnego, który nie sprzyja prowadzeniu interesów finansowych. Kolejnym czynnikiem, wskazującym na mniejsze prawdopodobieństwo zastosowania przez organizacje przestępcze środków chemicznych, jest wyznawana przez nie zasada niekierowania ataków przeciwko przypadkowym grupom ludzi. Użycie bojowych środków chemicznych spowodowałoby niepotrzebne nagłośnienie przeprowadzonego zamachu, co z kolei mogłoby doprowadzić do podjęcia przez służby bezpieczeństwa bardziej radykalnych działań porządkowych.

Największe prawdopodobieństwo posłużenia się bojowymi środkami chemicznymi do przeprowadzenia zamachu na pokładzie samolotu pasażerskiego jest związane z działalnością samotnych wilków i organizacji terrorystycznych, kierujących się w swojej działalności fundamentalistyczną ideologią. Do tej grupy należą przede wszystkim: świecki samotny wilk, religijny samotny wilk, organizacje terrorystyczne, zwłaszcza religijne. Wymienione podmioty będą w stanie dokonać zamachu z wykorzystaniem bojowych środków chemicznych, gdyż nie liczą się one z konsekwencjami, jakie niosą skażenia chemiczne. Szczególnie samotne wilki i organizacje terrorystyczne, dokonujące zamachy z pobudek religijnych, realizując apokaliptyczną wizję świata, będą dążyły do unicestwienia możliwie jak największej liczby ludzi.

Oprócz uwzględnionych w badaniu istnieją jeszcze inne czynniki wpływające na możliwość użycia bojowych środków chemicznych.

Dlatego uzyskane wyniki badań nie stanowią jedynej podstawy rozstrzygającej o sposobie typowania sprawców ataków na samoloty pasażerskie z użyciem bojowych środków chemicznych. W przeprowadzonym badaniu zostały uwzględnione wszystkie istotniejsze przypadki użycia broni chemicznej o właściwościach bojowych, dlatego uzyskane wyniki mogą posłużyć jako punkt wyjścia dla dalszych badań mających na celu minimalizację zagrożeń związanych z chemicznym terroryzmem lotniczym.

Literatura

- Biliński, A., 2022. *The effects of immigration on the support for radical right in the West and its geopolitical implications*, Przegląd Geopolityczny, 39, s. 36-54.
- Binder, M.K., Ackerman, G.A., 2019. *Pick your POICN: Introducing the profiles of incidents involving CBRN and non-state actors (POICN) database*. Studies in Conflict & Terrorism, 1–24.
- Burton, F., Stewart, S., 2008. *The 'lone wolf' disconnect*, STRATFOR Global Intelligence.
- Byrnes, J., 2006. *Advances in Sensing with Security Applications*, Springer.
- Clark, T.A., Guarrieri, T.R., 2021. *Modeling Terrorist Attack Cycles as a Stochastic Process: Analyzing Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear (CBRN) Incidents*. Journal of Applied Security Research. 16, pp. 1–26.
- Danielewicz, K., 2019. *Problem powrotu terrorystów z Państwa Islamskiego do Europy*, Przegląd Geopolityczny, 29, s. 53-66.
- Demir, M., Guler, A., 2020. *The effects of the 9/11 terrorist attacks on suicide terrorism*, Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression, 15, 1.
- Fogaš, A., Verba, V., Wilczyński, P. L., 2016. *Aktualne konflikty na Bliskim Wschodzie i ich wpływ na sytuację w Europie*, Przegląd Geopolityczny, 17, s. 41-49.
- Górka, M., 2018. *Wybrane aspekty polityki cyberbezpieczeństwa Unii Europejskiej na przykładzie Europolu*, Przegląd Geopolityczny, 25, s. 86-103.
- Hałas, B., 2022. *Promocja terroryzmu w Internecie i przeciwdziałanie ze strony Unii Europejskiej*, Przegląd Geopolityczny, 40, s. 121-133.

- Hone, T., 2017. *Terrorism. CIA, and South America*. Crescat Scientia. Journal of History and Political Science. Utah Valley University, s. 57.
- Kaplan, D.E., 1996. *The Cult at the End of the World: The Terrifying Story of the Aum Domsday Cult, from the Subways of Tokyo to the Nuclear Arsenals of Russia*. New York: Crown.
- Kodeks karny, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553).*
- Koehler, D., Popella, P., 2018. *Mapping Far-right Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear (CBRN) Terrorism Efforts in the West: Characteristics of Plots and Perpetrators for Future Threat Assessment*, *Terrorism and Political Violence*, 32, 8.
- McCann, W.S., Pimley, N., 2018. *Mixed Mandates: Issues Concerning Organizational and Statutory Definitions of Terrorism in the United States*. *Terrorism and Political Violence*, 32, 4, pp. 1–24.
- Michalczuk, K., 2021. *Aktywność dżihadystów po Arabskiej Wiośnie*, *Przegląd Geopolityczny*, 37, s. 121-131.
- Mohtadi, H., Murshid, A., 2006. *A Global Chronology of Incidents of Chemical, Biological, Radioactive and Nuclear Attacks: 1950-2005*. U.S. Department of Homeland Security.
- Nesser, P., 2012. *Research Note: Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanation*, *Perspectives on Terrorism*, s. 61-73.
- Pate, J., Ackerman, G., McCloud, K., 2001. *2000 WMD Terrorism Chronology: Incidents Involving Sub-National Actors and Chemical, Biological, Radiological, or Nuclear Materials*, Center for Nonproliferation Studies Report, Monterey Institute of International Studies.
- Płachta, M., 2017. *Terroryzm i przestępczość zorganizowana: wzajemne relacje i ich implikacje dla bezpieczeństwa wewnętrznego*. *Edukacja dla bezpieczeństwa*, Year X, issue 3.
- Posłuszna, E., 2012. *Ekstremizm ekologiczny*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Posłuszna, E., Mares, M., 2016. *Environmental-extremist and Animal Rights Single Issue Perpetrators*. In: M. Fredholm (Ed.), *Understanding Lone Wolf Terrorism. Past Experience, Future Outlook, and Response Strategies*, pp. 87-106. Routledge, London.
- Rakopoulos, T., 2020. *The shared boundary: Sicilian mafia and antimafia land*. *Journal of Modern Italian Studies*, 25, 1, pp. 1–17.
- Rau, Z., 2002. *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*. Zakamycze, Kraków, s. 44–45.

- Saiya, N., 2018. *Confronting Apocalyptic Terrorism: Lessons from France and Japan*. Studies in Conflict & Terrorism, 1–21.
- Simon, J.D., 2013. *Lone Wolf Terrorism. Understanding the Growing Threats*, Prometheus Books: Amherst, New York, ss. 43-45.
- Smith, P.J., 2008. *Terrorism in the year 2020: Examining the ideational, functional and geopolitical trends that will shape terrorism in the twenty-first century*. Dynamics of Asymmetric Conflict, Vol. 1, No. 1, ss. 48–65.
- Terrorism in the United States*. 1999. U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, Washington.
- The FBI Laboratory Report*, 2006, An FBI Laboratory Publication Federal Bureau of Investigation Quantico, Virginia.
- Wilczyński, P.L., 2017a. Miejsca potencjalnych konfliktów etnicznych w Europie, Przegląd Geopolityczny, 20, s. 28-52.
- Wilczyński, P.L., 2017b. *Problematyka bezpieczeństwa we współczesnym dyskursie eksperckim w Polsce*, Przegląd Geopolityczny, 21, s. 48-66.

Streszczenie:

Celem niniejszego artykułu jest próba określenia typów osób lub/i organizacji niepaństwowych, które w największym stopniu są zdolne do przeprowadzenia zamachów na pasażerskie statki powietrzne z użyciem bojowych środków chemicznych. Badania przeprowadzono na podstawie odnotowanych w przeszłości przypadków celowego posłużenia się bojowymi środkami chemicznymi w atakach nie związanych z działaniami militarnymi. W pierwszej części artykułu przedstawiono przykłady zamachów z wykorzystaniem bojowych środków chemicznych, które dokonały osoby lub organizacje niepaństwowe. Na ich przykładzie dokonano próby stworzenia ideologiczno-psychologicznego modelu sprawców zamachów, który może posłużyć do wytypowania potencjalnych zamachowców z użyciem bojowych środków chemicznych. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem charakterystyki motywacji i wyznawanych ideologii osób lub organizacji niepaństwowych.

Słowa kluczowe: terroryzm lotniczy, bojowe środki chemiczne, bezpieczeństwo w transporcie lotniczym.